

TA'LIM JARAYONIDA MEDIATA'LIMNI JORIY ETISHDA O'QITUVCHINING RO'LI

Alimov Mirkamol Mengliboyevich

Termiz davlat Pedagogika instituti katta o'qituvchisi.

E-mail: mirkamol197727@gmail.com

Tel: [+99899-9487732](tel:+99899-9487732)

Annotatsiya: “Ta’lim to’g’risidagi qonunda ta’limni yanada takomillashtirish maqsadida umumiy o’rta ta’lim maktablari, akademik litseylar va professional ta’lim orqali amalga oshirish maqsad qilib qo’yilgan bo’lsa, “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”da milliy tajribalarni tashkil qilgan holda hamda jahonning ilg’or yutuqlarini e’tiborga olib, umumiy o’rta ta’lim maktablarida har tomonlama shakllangan va yetuk mutaxassislarni tayyorlashning asosiy yo’nalishlari belgilab berilgan. Ushbu xolatdan kelib chiqib fan o’qituvchilarining media savodxonligini oshirish, media kontent yaratish xisobiga ta’lim samaradorligini oshirishga bag’ishlangan.

Kalit so'zlar: media, mediata`lim, media kontentlar, interaktiv darslar, diagrammalar, jadvallar, gif animatsiyalar, online testlar, quiz testlar.

Kirish. Mediata’limni kuchli rejalashtirish asosida ta’lim resurslarini birlashtiradi, bu jarayonda asosiy vakolatlarni shakllantirish va namoyon qilish uchun muhitni ta’minlash uchun, birinchi navbatda, axborot va kommunikatsiya jarayonlarini o’z ichiga oladi.

Mediatexnologiyalar – interfaol ta’lim jarayonining yagona nazorati ostida elektron axborotni, jumladan vizual va tovush effektlarini tayyorlash, turli vaziyatlarni amaliy dasturlash [5].

O’qituvchilar uchun mediata’lim muhitidan ijobiy foydalanish usullarini o’zlashtirish jixatlari taklif etiladi:

1. O’quvchilarning axborotga bo’lgan ehtiyojni anglash va munosib baholash.

2. O’quvchilarning axborot bo’shliqlarini qanday to’ldirish mumkinligini aniqlang:

- kontentlarning tegishli turlarini (bosma va raqamli) bilish tufayli;
- vazifalarga mos keladigan kontentlarni tanlash hisobiga;
- axborot resurslarining mavjudligiga ta’sir qiluvchi shart-sharoitlarni tushunish qobiliyatiga muvofiq.

3. Zaruriy kontentlarni kashf qilish qobiliyatini shakllantirish:

- qanday kontentlar kerak;
- axborotni yig'ishning turli usullari qanday;
- zaruriy kontent bo'yicha ma'lumotlar bazalarini loyihalash va yaratish tamoyillari qanday.

4. Zaruriy axborotni topish va unga kirish (o'zlashtirish usullari):

- axborotlarni qidirishning eng maksimal usullarini ishlab chiqish;
- zamonaviy aloqa vositalaridan, shu jumladan xalqaro axborot makonidan foydalanish;
- ogohlik va tejamkorlikni oshirish usullaridan foydalanish.

5. Turli xil kontentlardan olingan ma'lumotlarni taqqoslash va baholash:

- kontentni xolis taqdim qilish, ilmiy-amaliy vakolatlarning ahamiyatini anglash;
- ilmiy zamonaviy jahon standartlariga mos nashrlarni umumlashtirish jarayoni haqidagi fikrlar;

- axborot reruslaridan kerakli axborotni ajratib olish usullarini bilish.

6. Kontentlarni turli usullarda tashkil etish, qo'llash va uzatish:

- bibliografik ma'lumotnomalar yaratish usullari;
- dolzarb muammolarni hal qilish uchun axborotni aniqlash;
- ijtimoiy tarmoqlar orqali axborotni samarali tashkil etish;
- mualliflik huquqi va plagiat masalalarini bilish[8].

7. Mavjud kontentni tanlash, taxlil qilish va yangi bilimlarni yaratish.

O'qituvchilarning axborot texnologiyalari bo'yicha kompetentsiyasining rivojlanishi turli xil uslubiy yondashishlarga, multimediani dars rejasiga integratsiyalashning turli usullariga tayyorligini anglatadi.

O'qituvchining OAVlarini ongli ravishda tanlashga tayyor emasligi namoyon bo'lmoqda, bu uning barcha bo'sh vaqtini oladi va media dasturlarining ta'lim mazmunini qadrsizlantiradi.

Shunday qilib, media darslardagi kontentlar ma'lum bir sinf o'quvchilarining ichki imkoniyatlarini hisobga olgan holda tuzilishi, fikr-mulohazalarning boyitilishini ta'minlashi kerak.

Media ta'lim muhiti imkoniyatlaridan to'g'ri foydalanishni tashkil etish uchun o'qituvchiga quyidagilar tavsiya etiladi:

- media kontentlarni o'zlashtirishning yakuniy maqsadini oldindan aniqlash va o'quvchilarga unga erishish yo'llarini taklif qilish;

- media kontentlarni o'zlashtirishning har bir bosqichida o'quv va tarbiyaviy ahamiyatini shakllantirish;

- media kontentda o'rganish uchun taklif etilayotgan axborotning ustuvor yo'nalishlari va darajalarini belgilash;

- media kontentda turli xil nazorat turlari orqali o'quvchilarning o'quv faoliyati mazmunini nazorat qilish;

- o’quv jarayonidaning media muhitida o’quvchilarning mustaqil aqliy faoliyatini tashkil etish;
- media ta’lim xatolarini tuzatish imkoniyatini berish;
- media muhitda topshiriqlarni bajarishda nazorat bosqichlarining shakllari va usullari haqida fikr yuritish.

Yo'nalish tarbiyaviy tadbirlar	Passiv shakl	Faol shakl	Dizayn shakli
1	2	3	4
Asosiy didaktik maqsad	Media texnologiyalar va media kontentlar haqida umumiy tasavvurni shakllantirish.	Media kontentlarni maqsadli izlash va ular bilan ishlashni shakllantirish.	Ta'limni loyihalash va o'z-o'zini tarbiyalashda media kontentlardan foydalanish
O'quv faoliyati turlari	Mediata'lim muhiti imkoniyatlari bilan yaqindan tanishish.	Media kontentlar bilan ishlashning oqilona usullarini o'zlashtirish.	Mediata'lim muhiti bilan mustaqil ishlash
Faoliyat shakllari	Media kontentlar bilan individual ishlash.	Kichik guruhda darslar, guruhda tarbiyaviy jamoaviy ishlar.	Media kontentlarni yaratish uchun jamoaviy ish, telekommunikatsiya va media loyihalar.
Texnologik talablar	Media kontentlarning asosiy turlari bilan ishlash ko'nikmasini egallash.	Media kontentlarni qayta ishlash bo'yicha vazifalarni bajarish.	Media kontentlarni ongli ravishda ishlab chiqish qobiliyati.
Pedagogik shart-sharoitlar.	Darsda media kontentlarni integratsiyalash usullaridan foydalanish.	Kontent bilan ishlashning eng yaxshi usulini tanlash usullaridan foydalanish.	O'quvchi uchun media kontentlarni yaratishga qaratilgan ta'lim texnologiyalaridan foydalanish.
Media kontentlarning hozirgi jihati	Media kontentlarning shakli va turlari	Media kontentlarning tuzilishi va mazmuni	Medai resurslarning texnologik, pragmatik va semantik maqsadlari

Jadval 1. Ta’lim jarayonida media resurslari bilan ishlashning tashkiliy shakllari

Passiv shakllar darajasida shaxsiy kompyuterlar, multimedia vositalari, mahalliy tarmoq, multimedia resurslarini qayta ishlash uchun maxsus dasturlar qo'llanilsa samaradorlik yuqori bo'lishi kuzatilmoqda.

Faol shakl darajasi multimedia dasturlari, media kontentlar, qo'shimcha interaktiv darslar, diagrammalar, jadvallar, gif animatsiyalar, online testlar, quiz testlar hamda darsliklardan foydalanishni o'z ichiga olinishi tavsiya etiladi. Uchinchi darajadagi tashkiliy shakllarni loyihalash uchun zamonaviy telekommunikatsiya

vositalari, Internetga ulangan shaxsiy kompyuterlar, smart televizorlar, planshetlar, multimediali dizayn vositalari va virtual laboratoriyalar tavsiya etiladi.

Faol shakllar o'quvchilarning o'quv ma'lumotlari bilan ishlash, idrok qilish, fikrlash, xotira, e'tibor, nutq kabi aqliy jarayonlar yordamida maqsadli foydalanishni o'z ichiga oladi. Shuning uchun o'qituvchidan muammoli vaziyatlarni shakllantirish, turli darajadagi muammoli-evristik vazifalardan foydalanish talab etiladi.

Mavzuga oida adabiyotlar tahlili: Taniqli hind fotojurnalisti Pabak Sarkarning fikriga ko'ra, mediasavodxonlik sari tashlangan ilk qadam, bu to'g'ri savol bera olishdir. Bugungi kunda Internet orqali amalga oshirilayotgan axboriy xurujlar dunyodagi har bir mamlakat milliy xavfsizligi strategiyasining bir qismiga aylandi va u kiberxavfsizlik nomini oldi.

Bugungi kunda mediasavodxonlik Buyuk Britaniya va Avstraliyada gumanitar fanlar majmuasida alohida fan sifatida o'tilsa, Finlyandiyada 1970-yildan o'rta maktablarning, 1977-yildan esa oliy o'quv yurtlarning o'quv dasturlariga kiritilgan edi. 1990-yillarda esa mamlakatda mediasavodxonlik mediata'lim tushunchasi bilan almashtirildi. Shvetsiyada u 1980-yildan boshlab ta'lim muassasalarida alohida fan sifatida o'qitila boshlangan. 1990-yillarda Rossiyada mediata'limni ilmiy tadqiq etishga urinishlar bo'lib, O.Baranov, S.Penzin, A.Fyodorov, A.Sharikova va boshqalarning tadqiqotlari bunga misol bo'la oladi. 2002-yili pedagogika oliy ta'lim yurtlari uchun mediata'lim ixtisosligi bo'yicha yo'nalish ochildi. 2005-yili esa YuNYeSKO homiyligida “Mediata'lim” darsligi yaratildi va Rossiyada kinota'lim va mediapedagogika sayti ishga tushirildi.

Taklif etilayotgan o'qitish usullari zamonaviy kompyuter va telekommunikatsiya uskunalari bilan bir qatorda alohida ishlab chiqilgan media kontentlar va o'quv qo'llanmalarini ham o'z ichiga olgan eng yangi o'quv qurollaridan amaliy jixatdan foydalanishga asoslangan bo'lishi kerak.

Xulosa: O'qituvchilar o'z media kontentini yaratishi o'quvchini mustaqil izlanish va tadqiqot ishlariga, muammolarni hal qilishning turli variantlarini modellashtirish va sinab ko'rishga, turli multimedia dasturlari va vositalari bilan ishlashga tayyor bo'lishga yo'naltirishi tajribada isbotlangan.

O'qituvchining malakasi axborot ta'lim muhitini rivojlantirish, telekommunikatsiya vositalaridan samarali foydalanish va interaktiv dars ishlanmalarini yaratish, o'quvchilar media kontentlar bo'yicha mutaxassis bo'lish qobiliyati va istagi bilan belgilanadi.

O'qituvchining yangi faoliyatga qo'shilishi bosqichma-bosqich, ularning rivojlanishi jarayonida sodir bo'ladi. Ushbu faoliyat o'qituvchining media ta'lim muhiti bilan faol o'zaro ta'siriga asoslanadi. Aytish mumkinki, bunday aloqada o'qituvchi o'zining kasbiy va shaxsiy ehtiyojlarini qondiradi, ya'ni u bu faoliyatga ma'lum bir ma'no beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ya. Mamatova, S.Sulaymanova “O‘zbekiston mediata’lim taraqqiyoti yo‘lida”. O‘quv qo‘llanma. «Extremum-press». Toshkent – 2015
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining —”O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi farmoni.– T.: 2017.
3. M.M.Alimov “Informatika va axborot texnologiyalari fanini o‘qitish bo‘yicha ta’lim samaradorligini oshirishda fan to‘garaklarining ahamiyati”. Журнал номи Международный научно-образовательный электорнный журнал «ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА В XXI ВЕКА”.2 tom. 1104 стр.
4. M.M.Alimov. Эффективность обучения информатике и информационным технологиям в средней школе с помощью медиатехнологий. Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi jizmax politexnika instituti. Zamonaviy tadqiqotlar, innovatsiyalar, texnika va texnologiyalarning dolzarb muammolari va rivojlanish tendensiyalari mavzusidagi Respublika miqyosidagi ilmiy-texnik anjumani materiallari to‘plami. 2- Qism (2022 yil 8-9-aprel). 2-qism.237 bet
5. Alimov, MM Informatika va axborot texnologiyalari faniga integratsiyalashgan mediata'limni tashkil etish. UCHENYY XXI VEKA. MOSKVA Mejdunarodnyy nauchnyy jurnal ISSN , 2410-3586.
6. Alimov, MM (2023). MEDIATA'LIM SOHASIDA INTERAKTIV MULTIMEDIA XIZMATLARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH. Umumjahon fanlari bo'yicha ta'lim tadqiqotlari , 2 (12), 160-166.
7. Alimov, M. Informatika va texnologiyalari fanini o‘qishda mediata’limga asoslangan “O‘qishning besh pogonali metod” dan foydalanishga yordam beradigan o‘qishlar faolligini oshirish Elektron ta’lim”–“Elektronnoe obuchenie”–“E-learning” September, 2022.
8. Г.О. Аствацатуров, Л.В. Кочегарова Эффективный урок в мультимедийной образовательной среде. № 6,2012 г